

Matej Bogataj

Miha Pintarič: *Neškropljene limone.*

Celje: Društvo Mohorjeva družba, 2008. Spremnna beseda Katarina Marinčič.

Z lupino in pečkami, neškropljeno ... in brez špricanja, torej brez neupravičenih izostankov od pouka in vsega, kar potem sodi zraven, joka in stoka in škripanja z zobmi. En doktorat očitno ni ovira za pisanje žive in živahne esejistike, za delanje verbalnih lupingov in zraven provociranja, ki si (skoraj) nikoli ne lasti vzvišene in nad pojave postavljene lege in je bolj porodničarske, majevtične narave, in Pintarič, francistični medievalist, ki je pobral že dve nagradi na natečaju – anonimnem, to šteje – za najboljši esej, ki ga razpisuje tale revija, je zdaj izdal zbirko takšnih besedil z nekoliko kulinaričnim naslovom, pa za izbran okus. V predgovoru, ki bolj zastavlja vprašanja kot nanje odgovarja, v Navodilu za branje malo obljublja in malo svari (“res je, da so limone za tiste z močnim okusom”), naslov malo utemeljuje, vendar ohlapno in sugestivno, bolj namiguje in razpira, malo pohofira bralcu (“saj ste vendar pametni, vsi smo pametni, neumnih ni”), vse to pa je samo še ena izmed njegovih strategij, kako nagovoriti bralca, kako ga pritegniti, potegniti v esejistični ris. Da bi bolj videli, da mu gre zares, potem še enkrat opredeli samo esejistično zvrst – seveda, na podlagi Montaigna, etimologije, v kateri je esej definiran kot poizkus(iti se), in takoj pristavi, da sta tudi Hamlet in Vihar poskusa, Hamlet preizkuša sebe, čeprav brez kolateralne škode ne gre, Prospero pa druge; Pintarič še prej določi teritorij z na hitro očrtano globalnostjo in razširjenostjo zvrsti, Gaskonja, Anglija, Mayflower, vse to.

Takoj, že po tem uvodu, nam je jasno, da bi tudi sam marsikaj zašpilil drugače, če ne bi šlo samo za poskuse, ki se zavedajo svoje zasilnosti, vmesnosti in nedokonč(a)nosti, če bi šlo namesto za pravi esejizem za zaresne in samozaverovane – pa ven in ven neuspele, kot nas uči preteklost – poskuse zakoličenja, podajanja končnih in dokončnih resnic. Ravno provizoričnost, zasilnost daje temu pisanju odprtost, probleme, ki

se jih loteva, pošlje na pot in opazuje, kaj se bo pri tem na njih nabralo, kaj bodo pobrali, katera semena se jim bodo zapletla v kožuh in katera zadrla v šape; potem pa lahko, ko bo čas za to, eno pade kraj pota in drugo rodi stoteren sad. Pintarič, ki vzpostavlja svoje pisanje tako rekoč od začetka, hitro doda, da esej ne prenese črtanja, kvečjemu dodajanje, pa da jih bo, prispevke k žanru, pisal omejeno, da se bo omejeval z obsegom, nekako delovno in samoomejevalno določi tudi število odstavkov, devet na enoto; tega se seveda ne drži striktno, zakaj pa bi se, in takrat vidimo, da se Pintariču zdi zunanja forma, če ji lahko tako rečemo, ker ji tako rečejo že drugi, zelo pomembna, da torej zbirka nastaja po vnaprej začrtani metodi in da ne gre za priložnostna besedila, temveč za vnaprejšnjo odločitev o širokem in celovitem pregledu tem, hkrati pa tudi za zgledovanje pri tisti enotnosti, ki je značilna, recimo, za pesniške zbirke, ki nikakor niso zbrke iz predalov in nabrkljanke ostankov, vsaj naj ne bi bile.

Da bi ob tem, kako zaresno in široko je njegovo početje, da bi ob resnosti in teži projekta videli tudi, da mu gre za in na šalo, ves čas, poskrbijo naslovi, v katerih se sklicuje na obča mesta iz humanistične in literarne tradicije, vse to pa potrjuje tudi sam jezikovni pristop, ki je prav tako asociacijski, nagovarjajoč, hkrati pa se ne ogne prav nobeni besedni igri, prav rine v ta peskovnik, pozabava se prav z vsem, kar bi lahko z razgradnjo in razigranostjo predmet dodatno presvetlilo – in ti zapiski so hkrati sled prebliska, dvoumnosti in zaumnosti logosa. Pintarič zajema iz različnih bazenov, tudi kadar je njegov premislek namenjen, recimo, kondiciji slovenščine ali pa kadar premišlja o paradoksu velikih narodov, ki jim jezik drugi, manjši narodi, kolikor bolj si ga prisvajajo kot segment svojega medsebojnega občevanja, prav barbarsko, pravzaprav jemljejo, edini protiukrep pa bi bil učenje manjših, manj zgodovinskih jezikov (duhovito! če pomislimo, da so naslednja stopnja mrtvi in izumrli jeziki, in si zraven predstavljamo še pregovorno učljivega ameriškega ali pa francoskega predsednika, ki nagovarja svoje gostitelje v izreki *urbi et orbi*); pomemben vir Pintaričevega pisanja je njegovo poznavanje delovanja (visoko)šolskega sistema, pa tudi očitna strastna načitanost, ki strga iz fonološke ekvivalentnosti besed (*cooltura*, *drekviem*, *migracijske migrene*), drugič pa se spet ukvarja s preteklimi, zgodovinskimi primeri, na preži za primerjavami, takšnimi bolj shakespearejanskimi in drugič bolj molièrovskimi, recimo med *Tartuffom* in *Ljudomrznikom*, med *Alom Pacinom* iz *Nespečnosti* in *Hamletom* iz *Hamleta*.

Vendar je izobraženost ves čas v službi, nikoli ne postane samozadostna in sama sebi namen. Esejist v svojih poskusih ostaja ves čas igriv, na

preži za morebitnimi preseki in odboji med različnimi pomeni, pozoren je na priložnosti, ob katerih se mu nastavljajo sopomenke in izpeljanke, vendar v nasprotju s fenomenologi in njim sorodnimi pojavi iz sedemdesetih – spomnimo na močno vejo razgradnje jezika v poeziji in teoriji, pa tudi v esejistiki, izpod peres heideggerjancev – ostaja nabrit in neulovljiv, ne gre mu za vzvišene in skrite povezave, temveč za sozvene in sopomene, za paradoksalne obrate, pretežno duhovite, drugič spet paradoksalne in zato namazane z vsemi žavbami in s presežkom spoznavnega. Ravno ta sproščenost, za katero je prvi pogoj široko poznavanje grediva, ravno ta želja po kulturnosti, prekopavanju in negovanju ob samo občasnem redčenju plevla in obrezovanju (“kasapljenju”), daje temu pisanju na videz lahkoten, gibčen slog, ki se mu ne pozna napor in mu je tuja vsakršna zateženost, nasilno dokazovanje izobrazbe in uvida v problematiko.

Šele takšen pristop potem omogoča kratke ekskurze in ekskurzije, ki se dotikajo kar najbolj žgočih tem, že omenjene zagate malih in takoj potem velikih jezikov, pa razpravljanje o humanizmu vizavi znanosti, enkrat se loti bolonjske reforme in brez dlake na jeziku izjavlja, da je vse skupaj posledica škrtosti in šparanja v šolskem sistemu, simulira monolog pralnega praška, češ da je samo belo in dezinficirano zares čisto (naše babice so vedele povedati, da je za čistega vse čisto), spregovori o ceni in vrednosti znanja, potem v naslednjem razdelku, označenem z dvema limonama, recimo o jezi in hinavščini, o kraji in nergavosti, in takrat imamo občutek, da beremo karnevalsko varianto Ihanovih esejev o sedmih smrtnih grehih, veliko bolj eksistencialistično, morda tudi personalistično, pa vendar so na pot in v izgnanstvo pognane iste teme. Pintarič se najbolj razpiše takrat, kadar zabrede na svoje poklicno področje, recimo kadar govori o svobodi in odločanju, pa o pascalovskem mirovanju kot eliksirju proti vsem težavam, zraven pa potegne na plan viteško ljubezen, Kelte, Tristana in Iseult, Izoldi podvojeni, takšne stvari. Pri tem je lahko tudi prav polemičen, proti Pascalu, proti vsem tistim teorijam in praksam, ki se poskušajo prebiti skozi negibnost, skozi slepilo, iluzornost in ugledati iz obličja v obličje, ne pa kot danes, ko vidimo kot v ogledalu. Pintaričevo pisanje je nekakšno potovanje navznoter, križarjenje in “sputnikovanje” od družbe k človeku, od humanistike in družbene organizacije s poudarkom na anomalijah k temeljnemu vprašanju in temeljitemu izpraševanju, kaj je človek, kaj je migracija, predvsem tista zadnja, če kaj takega obstaja, kaj je identiteta in kaj sama narava realnosti; zdi se, da je pri tem humanist, da mu je zastavljanje vprašanj, tako človeško (preveč človeško?), tisto izhodišče, ki verjame in predpostavlja, da je to prvi korak na poti in da ta pot nekam pelje; ne da

bi hoteli naštevati vse teme, ki se jih v svojih tridesetih artiklih plus uvodnem Navodilu za branje loteva, pot, ki je esejistično odprta in tvegana, vodi od družbenega k notranjemu, k ničū in vprašanjem nihilizma, smrti, sanjam in spanju, zanikanju identitete, čeprav se na začetku, ko govori o jezikih in besedah, o osebnosti in njeni rasti, s tem strinja in včasih celo zahteva. Brez izbire, po evropsko, in to je ena izmed osnovnih predpostavk Limon; to se morda najbolj vidi pri interpretaciji Dalajlamaovega stavka o tem, da je najsrečnejši trenutek njegovega življenja ravno zdajle. Pintarič se mu zelo približa, ko govori o tem, da je sreča v zavesti o sreči, ne pa v zavesti o sebi, vendar pa je vprašanje, ali drži tudi izpeljava, da so najsrečnejši tisti, ki se zavedajo tega, da sreče ne bodo dosegli, in se zadovoljijo z zadovoljstvom; ali ni s tem samo za hip zaustavljen motivacijski cikel, ki nas žene in včasih goni, ali ni ravno stavek “sreča je v doseganju ciljev” največja ovira pri doseganju sreče? In tako naprej; potem prekrižari, zelo duhovito, vsa ministrstva in jih večino, z nekaj redkimi izjemami, izbriše, in tu se vidi njegova anarhičnost, neulovljivost, razgradnja – vedno mora uničevati, kdor hoče biti ustvarjalen in graditeljski.

Moramo pa seveda ob Limonah – ki so polemične in nalašč provokativne, zato bi bilo škoda, če bi to polemičnost izpustili in se vedli goveje prepričano o pravilnosti in dokončnosti njihovih premislekov, namesto da bi se prepustili njihovi metodi – premisliti še nekaj, kar je avtorico spremne besede Katarino Marinčič zmotilo drugje, čeprav gre za drugo plat iste medalje; njo recimo tam, kjer se Pintarič zavzema za hierarhijo in za spoštovanje avtoritet ter morda tudi avtoritativnosti, ko govori o vzgoji in morebitnih Smereh razvoja na splošno, čeprav je seveda res, da so Summerhill in podobni hipijevski projekti permisivne vzgoje pokazali slabše rezultate od v začetku pričakovanih, vendar kako tudi ne, svet se je medtem spremenil v areno iz ne vem katerega dela Pobesnelega Maxa, motorke in helebarde ob navijanju množice in permanentni zahtevi, da dva vstopita, areno pa zapusti samo eden, zmagovalec; mene pa je zmotilo recimo tam, kjer piše, da “zavest o nespoznatnem, ki vzpostavlja človeško, se namreč reflektira v vprašanjih brez odgovora. ‘Šibka misel’ in ‘obrotna znanost’ sta ta vprašanja ukinili, nič več v smislu provizorične metode, temveč v absolutnem smislu, s tem pa potvorili človeško bivanjsko dimenzijo” (str 23.). Razumem, da mu morda “šibkost”, če je ta mencanje in strah, udušenost poguma, krč pred akcijo in odločitvami, šibkost kot vzrok krča ob vrženosti v svet in kar je še podobnega, ni všeč, ampak ali to pomeni, da se zavzema za močno, trdo misel, za vse tisto, kar je nagnito klicalo k ponovnemu premisleku in

včasih tudi k (arheo)logiji, k ponovnemu premisleku začetkov in stranpoti? In kako potem nastopata obrtna znanost, torej “znanost brez občveljavnega smisla”, tisto, kar mora “propasti in postane razdiralna sila”, in strasten napor, ki se odreka delu pretekle poti, čeprav jo jemlje s pieteto in dopuščanjem, tudi prebolevanjem, drug ob drugem – na eni strani posledica izgube smisla, ko se ni mogel obdržati in biti obvezen za vse nobeden izmed provizoričnih, in na drugi njegov ponovni, mehki in šibki premislek, ki se odreka avtoritarnosti in s tem tudi vsakršnemu posiljevanju množic, skupin, drugih? Ali ni – če s šibko mislijo razumemo, recimo, (post)heideggerjance, posteče se ničejance in malo tudi kristjane Vattima (ki se sprašuje, ali je lahko človek kristjan kljub RKC) ali Rovattija, razen če gre v Pintaričevem primeru samo za esejistično uporabo imenovanja, ki ima sicer svojo zgodovino, predzgodbo in konkretne apologete takšnega mišljenja – to, kar šibki misli nasprotuje, ravno že skoraj pokopana metafizika, ali ni to poskus obuditve in revitalizacije kadavra, ki že malo žehti, in se potem sprašujemo, v kakšnem in v čigavem imenu: vstani in hodi, Lazar? Kako naj razumemo stavek, da “pozitivizem in t. i. ‘šibko misel’ z najkrajšo mogočo parafrazo lahko imenujemo ‘kastriрани nominalizem’” (str. 134), če je raba res ohlapno esejistična in se ne sklicuje na tiste, ki so najbolj zasloveli v debati o PM v osemdesetih, in ta “t. i.” se očitno sklicuje prav nanje in na njihovo samopomenovanje “il pensiero debole” – ali kako že? In še: “Biti ali imeti? To vprašanje se ni postavljalo vse dotlej, ko je nominalizem odločilno vplival na širšo miselnost in spremenil odnos do stvarnosti tako, da ga je človek retrospektivno občutil kot izgon iz pojmovnega raja. Potrošništvo je v tem primeru pač iskanje izgubljenega raja ali, za tiste, ki imajo raje ‘šibko misel’, lepljenje razbite posode, v kateri bi radi skuhalo tisto klobaso.” Potrošništvo in lepljenje posode, želja po novem in še bolj novem, na drugi strani pa restavratorski, ne restavracijski poskus, že na tej ravni je primerjava malo prehitra in morda preveč v službi diskvalifikacije tistih, na katerih se avtor konstituira, pa jih potem vrže v isti lonec, s klobaso ali brez. Ali gre Pintariču za moralno prenovo Evrope v imenu kakšnega novega ali pa starega mišljenja, ki bo pometlo z relativizmom in solipsizmom današnjega disperznega časa? Frankist, ne francist? Šibka misel proti avtoritarni morali in metafiziki ali nam zdaj hodi skozi stranska vrata v šupo ta najstrašnejši vseh gostov? Verjetno ne, saj bi bil potem Pintaričev pristop veliko bolj dogmatičen, verjetno bi manjkala tista pristna krščanska anarhičnost, duhovitost, ovitost v duha in slutnja aperitivnih in diže(puštaj)stivnih spirituoz – ne pozabimo na limonovec, limonov liker, tropinovec z namočenimi celimi, torej neolupljenimi limonami.

Neškropljenimi, jasno, sicer bi bil vse skupaj en sam strup, razkoščenimi pa po izbiri.

Limone so strastno, polemično in očarljivo pisanje, ki od zunaj potuje navznoter in se potem zaustavi pri tistem, kar je njihov glavni povezovalni element, jaz, in zato vse skupaj konča esej z naslovom O sebi, ki pa je daleč od kakšne narcisistične drže; uspeva jim, da so komunikativne, čeprav ne na račun populizma ali poenostavljanja, izmikajo se ustaljenim, shojenim potem in – morda, to je zdaj nepopularno in se zato tudi tisti, ki to počnejo, tega skoraj sramežljivo otepajo in zanikajo (to je sploh položeno v zgodovino zahodnih veselih oznanjevalcev) – poskušajo s klicem koga prebuditi, da med postrušnikovskim stampedom z množico vred ne bi štrbunknil čez rob.

Pisanje, ki gre v pinto, Niðo in Santa Mario.

No, evo, pa je glih devet odstavkov.